

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence - BRIDGE

- Консорціум: KSE, Університет Тарту, Еразмуський Університет Роттердама та Технічний Університет Берліна, Центр Розвитку Інновацій
- Розвиток учасницької (цифрової) демократії та деліберативної в Україні та наукових потужностей KSE

Проведення і дослідження громадської асамблеї в одній громаді в 2025 році

Фінансується Європейським Союзом

THANKING MY SECOND FAMILY, MARIA C.

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

BRIDGE

Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence

ЧИ ВСЕ ВАРТО ДІДЖИТАЛІЗУВАТИ?

МЕЖІ Й МОЖЛИВОСТІ ІНСТРУМЕНТІВ ЕЛЕКТРОННОЇ УЧАСТІ В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

Аналітична записка

2026

Автори:**Андрій Дарковіч**

Дослідник у KSE Institute та дослідник в робочому пакеті 3 проекту BRIDGE, аспірант політичних наук
adarkovich@kse.org.ua

Дмитро Хуткий

Керівник Українського центру Тартуського університету, науковий керівник проекту в UTARTU
dmytro.khutkyi@ut.ee

Ця аналітична записка була розроблена в межах проекту **BRIDGE** – Building Resilient Innovations in Democracy, Governance and Excellence.

Проект реалізується Київською школою економіки (KSE), Еразмуським університетом Роттердама (Нідерланди), Технічним університетом Берліна (Німеччина), Університетом Тарту (Естонія), та Центром розвитку інновацій (Україна) і фінансується Європейським Союзом в рамках програми наукового співробітництва «Горизонт Європа». (грантова угода № 101160337).

Фінансується Європейським Союзом. Однак висловлені погляди та думки є лише думками автора і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу чи Європейського агентства з досліджень. Ані Європейський Союз, ані грантодавець не можуть нести за них відповідальності.

Як цитувати цей документ:

Дарковіч А., Хуткий Д. (2025). *Чи все варто діджиталізувати? Межі й можливості інструментів електронної участі в місцевому самоврядуванні*. Проект BRIDGE. Київська школа економіки, Тартуський університет. <https://doi.org/10.5281/zenodo.19237070>

© 2025 Проект BRIDGE. Ця робота ліцензована на умовах міжнародної ліцензії Creative Commons Attribution-NoDerivatives 4.0 (CC BY-ND 4.0). Щоб переглянути копію ліцензії, перейдіть за посиланням: <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>

Ми прагнемо зробити науку доступною для кожного. У цій аналітичній записці використано вирівнювання по лівому краю для усунення візуальних бар'єрів та покращення читабельності.

ЗМІСТ

ЧИ ВСЕ ВАРТО ДІДЖИТАЛІЗУВАТИ? МЕЖІ Й МОЖЛИВОСТІ ІНСТРУМЕНТІВ ЕЛЕКТРОННОЇ УЧАСТІ В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ.....	4
1. ЩО ТАКЕ ЦИФРОВА УЧАСТЬ?	6
1.1. Концептуальні основи	6
1.2. Різні підходи до демократії та участі	8
2. КОЛИ Й ЧОМУ ЦИФРОВА УЧАСТЬ Є НАЙБІЛЬШ ЕФЕКТИВНОЮ.....	9
2.1. Інклюзивність та доступність	10
2.2. Масштаб та економічна ефективність	10
2.3. Швидкість і оперативність	11
2.4. Прозорість і можливість відстеження.....	12
2.5. Різноманітність вхідних позицій і колективний розум.....	13
2.6. Послідовність і стала залученість	13
3. ОБМЕЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ УЧАСТІ ТА ПОДАЛЬША ПОТРЕБА В ОФЛАЙН-ЗАЛУЧЕННІ	14
3.1. Цифрова нерівність	14
3.2. Репрезентативність та упередження самовибірки.....	15
3.3. Виклики легітимності та довіри.....	16
3.4. Обмеження глибини деліберації	17
3.5. Слактивізм і перевантаження зворотним зв'язком	18
4. ГІБРИДНІ МОДЕЛІ УЧАСТІ: ПОЄДНАННЯ ЦИФРОВИХ І АНАЛОГОВИХ ФОРМАТІВ	19
5. НАСТАНОВИ ЩОДО ПОЛІТИК ДЛЯ ГІБРИДНОЇ МОДЕЛІ	21
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА	24

ЧИ ВСЕ ВАРТО ДІДЖИТАЛІЗУВАТИ? МЕЖІ Й МОЖЛИВОСТІ ІНСТРУМЕНТІВ ЕЛЕКТРОННОЇ УЧАСТІ В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

За останні три десятиліття **розвиток цифрових технологій** кардинально змінив способи взаємодії громадян з урядом, політиками та один з одним. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) не тільки трансформували комерцію та суспільне життя, але й породили нові очікування щодо того, як демократія може і повинна функціонувати в цифрову епоху (van Dijk, 2013; Dahlberg, 2011). На **місцевому рівні**, де управління є найближчим до повсякденного життя громадян, цифрові інструменти участі пропонують як можливості, так і виклики: якщо їх впровадити належним чином, вони мають потенціал для розширення залучення та демократизації процесу прийняття рішень, але якщо їх впровадити неправильно, це може призвести до виключення з цифрового простору вразливих верств населення та послаблення довіри.

Пандемія COVID-19 ще більше прискорила **перехід до цифровізації**, зумовивши майже миттєве впровадження багатьма урядами та організаціями цифрових інструментів для консультацій, надання послуг та участі (Fuller, 2023). **Занепокоєння у світі щодо зниження довіри до інституцій, політичної поляризації та відкату демократії** спонукало політиків та міжнародних донорів, таких як Організація Об'єднаних Націй та Європейський Союз, **інвестувати значні кошти в платформи електронної участі** (United Nations,

2014; Hennen et al., 2020). Та попри десятиліття експериментів, **результати є неоднозначними:** хоча цифрові інструменти можуть значно розширити доступ до інформації та забезпечити безпрецедентний масштаб участі, вони не завжди мають значний вплив на прийняття рішень (van Dijk, 2013; Aichholzer & Strauß, 2016).

Ця дослідницька аналітична записка розглядає три практичні питання, з якими стикаються *місцеві органи влади, організації громадянського суспільства та міжнародні проекти розвитку:*

01

Коли слід використовувати цифрову участь?

02

Коли слід віддавати перевагу офлайн-взаємодії?

03

Як ефективно поєднувати офлайн- та онлайн-формати участі?

Основний аргумент полягає в тому, що **цифрова участь не є ані кращою, ані гіршою за традиційні методи.** Натомість її цінність залежить від *мети участі та бажаних результатів.* Якщо метою є максимізація інклюзивності, масштабу або аналізу на основі даних, цифрові інструменти надають безперечні переваги (Le Blanc, 2020; Townley & Koop, 2024). Якщо метою є розбудова довіри, сприяння глибокій деліберації або досягнення легітимності в умовах розбіжностей, більш ефективними є офлайн-формати (Garry et al., 2022; Tomini & Sandri, 2018). Загалом, найбільш надійним підходом є гібридний, що поєднує цифрові та аналогові методи, щоб максимально використати їхні відповідні переваги.

Ця аналітична записка базується на великому обсязі наукової літератури, включно з фундаментальними працями з цифрової демократії (van Dijk, 2013; Dahlberg, 2011), емпіричними оцінками електронної участі (Aichholzer, Kubicek, & Torres, 2016; Lindner, Aichholzer, & Hennen, 2016) та тематичних досліджень таких платформ, як Pol.is, Decidim та Consul. Він також спирається на практичний досвід місцевих органів влади з усього світу та позиції міжнародних донорів, які сприяють розвитку партисипативного урядування. Мета полягає в тому, щоб **надати практикам як академічно обґрунтований аналіз, так і рекомендації, що мають значення для формування політики.**

1.ЩО ТАКЕ ЦИФРОВА УЧАСТЬ?

1.1. Концептуальні основи

Термін “цифрова участь” (*digital participation*) часто вживається як синонім терміна “електронна участь” (*e-participation*) і іноді сплутується з поняттями “цифрова демократія” (*digital democracy*) або “цифрове урядування” (*digital government*). Важливо розмежувати ці поняття. **Цифрова участь** стосується конкретно **використання цифрових технологій**, таких як онлайн-платформи, соціальні медіа та мобільні застосунки, **для залучення громадян до процесів урядування**, чи то через *доступ до інформації*, *висловлення уподобань*, чи то через *вплив на результати політики* (United Nations, 2014). Це підкатегорія цифрової демократії, яка охоплює ширші трансформації політичної комунікації та управління за допомогою ІКТ (van Dijk, 2013). На відміну від цифрового урядування, яке зосереджується на ефективності надання послуг, електронна участь підкреслює залучення громадян до процесу прийняття рішень.

Ван Дейк (2013) визначає цифрову демократію як *“прагнення до демократії, так і її практичну реалізацію – незалежно від підходу – із застосуванням цифрових медіа в онлайн- і офлайн-політичній комунікації”*. У цьому контексті він виділяє електронну участь як використання цифрових медіа спеціально для посилення ролі громадян в управлінні та адмініструванні. Так само, Організація Об'єднаних Націй (2014) визначає електронну участь як *“процес залучення громадян за допомогою ІКТ до формування політик та прийняття рішень з метою забезпечення участі, інклюзивності, співпраці та деліберативності в публічному управлінні”*.

Фундаментальна модель, розроблена Макінтошем (2004), надає додаткову ясність, визначаючи три функціональні рівні електронної участі:

- **Електронна активізація (*E-enabling*):** забезпечення доступу до релевантної, зрозумілої інформації. Це є основою для будь-якої іншої участі, оскільки громадяни повинні бути спочатку поінформовані, перш ніж вони зможуть брати участь у процесі.
- **Електронне залучення (*E-engaging*):** сприяння двосторонній взаємодії, як-от консультації, опитування або онлайн-форумам, де громадяни можуть обговорювати та реагувати на пропозиції уряду.
- **Електронне розширення можливостей (*E-empowering*):** надання громадянам можливості безпосередньо впливати на результати, наприклад, через участь у формуванні бюджету, онлайн-референдуми або спільну розробку політик.

Ця трирівнева модель залишається актуальною, оскільки вона висвітлює спектр участі, **від пасивного сприйняття інформації до активного спільного прийняття рішень**. Важливо, що дослідження показують, що більшість цифрових ініціатив залишаються на перших двох рівнях, і лише відносно небагато з них досягають справжнього розширення можливостей (Aichholzer & Strauß, 2016).

Позаяк цифрова участь може набувати форми **доступу до інформації, вираження уподобань або впливу на результати політики**, для політиків і фахівців важливо спочатку чітко визначити, **чого вони хочуть досягти** за допомогою певної ініціативи. Без чіткої мети – *чи то інформування, чи то консультації, чи то розширення можливостей* – електронна участь ризикує стати символічним заходом, а не значущою демократичною практикою.

1.2. Різні підходи до демократії та участі

Ван Дейк (2013) розділяє підходи, орієнтовані на уряд, та підходи, орієнтовані на громадян. Моделі, орієнтовані на уряд – *легалістська* або *конкурентна демократія* – розглядають цифрові інструменти переважно як засіб для **надання інформації, проведення виборчих кампаній або підвищення ефективності прийняття рішень**.

Натомість моделі, орієнтовані на громадян, такі як *партисипативна, плюралістична, деліберативна або лібертаріанська демократія*, наголошують на ширшій **участі громадян, побудові спільноти та навіть обході традиційних інституцій**.

Це розділення має значення, оскільки органи місцевого самоврядування та донори можуть підходити до електронної участі з різними припущеннями. Міська влада може розглядати онлайн-платформу насамперед як спосіб **поліпшення зворотного зв'язку**

щодо надання послуг (урядовий підхід), тоді як НУО можуть **наголошувати на розширенні можливостей та формуванні порядку денного знизу** (громадянський підхід). Розуміння цих відмінностей допомагає з'ясувати, чому очікування та оцінки цифрової участі часто розходяться.

2. КОЛИ Й ЧОМУ ЦИФРОВА УЧАСТЬ Є НАЙБІЛЬШ ЕФЕКТИВНОЮ

Цифрова участь – це не просто технологічна інновація, вона змінює самі можливості взаємодії громадян та інституцій. Хоча скептики наголошують на ризиках, у літературі чітко зазначено, що за умови правильного використання цифрові інструменти мають очевидні переваги порівняно з традиційними методами участі. У цьому розділі визначено основні сфери, в яких цифрова участь є найефективнішою, на основі порівняльних досліджень, оцінок конкретних випадків та досвіду місцевих органів влади з усього світу.

Отже, цифрова участь є найефективнішою в ситуаціях, де головними цілями є **інклюзивність, масштабність, швидкість, прозорість, розмаїття думок, аналіз на основі даних та безперервність**. Ці переваги пояснюють, чому міжнародні донори та органи місцевого самоврядування все частіше інвестують у цифрові платформи. Водночас ці переваги **не роблять офлайн-участь застарілою**, про що йдеться в наступному розділі. Саме ті сфери, в яких цифрові інструменти виявляють себе найкраще (широта, ефективність та масштабність) можуть бути досягнуті

внаслідок глибини, довіри та легітимності, що робить аналогові методи незамінним доповненням.

2.1. Інклюзивність та доступність

Мабуть, загальноновизнаною перевагою цифрової участі є її **потенціал для зниження бар'єрів для залучення**. Традиційні офлайн-форуми (збори мешканців, консультації в меріях або семінари для громади) часто відвідують переважно **ті, хто має час, мобільність та ресурси для цього**. Громадяни, які мають обов'язки по догляду, кілька робіт, інвалідність або проживають у віддалених районах, часто залишаються осторонь. Онлайн-участь знижує ці бар'єри, дозволяючи брати участь у будь-який час і з будь-якого місця, де є підключення до інтернету (Mertes et al., 2022).

Емпіричні дослідження підтверджують це. У Цюриху учасники електронних консультацій назвали зручність, економію часу та незалежність від місця перебування головними перевагами онлайн-участі (Mertes et al., 2022). Аналогічно, в Летбриджі, Канада, на платформі консультацій щодо капітальних інвестицій “Consulting with Canadians” понад 70 % пропозицій було подано **поза робочим часом**, що підкреслює, як цифрові інструменти дають змогу громадянам брати участь у процесі відповідно до власного графіка (Fuller, 2023). Така інклюзивність є особливо важливою для муніципалітетів, які прагнуть охопити молодь, діаспору та традиційно недопредставлені групи.

2.2. Масштаб та економічна ефективність

Цифрова участь дозволяє органам місцевого самоврядування проводити консультації з тисячами, а то й мільйонами громадян за мінімальних витрат. На відміну від фізичних зустрічей, обмежених

розміром приміщення, кількістю персоналу та логістикою, онлайн-платформи легко масштабуються. Наприклад, процес партисипативного бюджетування в Парижі **щорічно залучає понад 100 000 мешканців** через цифрову платформу для голосування, а це значно більше, ніж можна було б організувати лише за допомогою очних зустрічей (Wetherall-Grujić, 2024).

Ця масштабованість має особливе значення для національних або міжнародних консультацій. Завдяки платформі “Futurium” Європейської комісії зацікавлені сторони з усіх держав-членів мали змогу поділитися своїми ідеями щодо цифрової політики, що дозволило зібрати різноманітні думки, які не можна було б охопити в рамках жодного окремого семінару (Aichholzer & Strauß, 2016). Для органів місцевого самоврядування з обмеженим бюджетом цифрові платформи є **економічно ефективним способом максимально охопити громадян**.

2.3. Швидкість і оперативність

Традиційні процеси участі часто є тривалими та вимагають тижнів або місяців для організації зустрічей, набору учасників та узагальнення інформації. Цифрові платформи дозволяють проводити дорадче консультування майже миттєво. Органи місцевого самоврядування можуть **за декілька днів запуснути опитування або онлайн-форум**, зібрати інформацію протягом декількох тижнів і швидко адаптувати політику. Така швидкість є особливо цінною в кризових ситуаціях. Під час стихійних лих **цифрове партисипативне картування дозволило громадянам повідомляти про небезпеку** або звертатися за допомогою в режимі реального часу. Ле Блан (2020) задокументував, як цифрова участь під час повеней і

землетрусів надала керівникам служб із надзвичайних ситуацій інформацію про ситуацію, яку було б неможливо отримати аналоговими засобами. Пандемія COVID-19 також продемонструвала цю перевагу, оскільки органи місцевого самоврядування використовували онлайн-інструменти для збору відгуків про місцеві обмеження, надання послуг та впровадження вакцинації.

2.4. Прозорість і можливість відстеження

Цифрові платформи для участі часто створюють публічний реєстр внесків, який можна переглядати. На відміну від закритих семінарів, онлайн-форуми дозволяють громадянам **бачити пропозиції один одного**, відстежувати кількість голосів або коментарів та стежити за тим, як приймаються рішення. Така прозорість підвищує сприйняття справедливості та підзвітності (Aichholzer & Strauß, 2016).

Наприклад, Платформа Консул (<https://oecd-opsi.org/innovations/consul-project/>) у Мадриді забезпечує публічний доступ до всіх пропозицій, голосувань та протоколів засідань. Громадяни можуть спостерігати не тільки за тим, які проекти отримують фінансування, але й за тим, як відбувається кожен етап процесу. Така прозорість формує довіру до процесу – навіть серед тих, чиї улюблені проекти не були обрані. Прозорість є особливо цінною в ситуаціях, коли громадяни не довіряють урядовим рішенням, бо вона свідчить, що їхні пропозиції не зникають у “чорній скриньці”.

2.5. Різноманітність вхідних позицій і колективний розум

Цифрові платформи дозволяють муніципалітетам **скористатися “колективною мудрістю”**. Громадяни можуть поділитися даними, знаннями або життєвим досвідом, які інакше могли б залишитися непоміченими для осіб, що приймають рішення. Це добре ілюструє процес конституційної реформи в Ісландії 2011 року, який передбачав краудсорсинг ідей онлайн: пересічні громадяни надали сотні детальних пропозицій, а деякі були включені до проєкту тексту (Fuller, 2023).

2.6. Послідовність і стала залученість

Зазвичай офлайн-участь є епізодичною: громадяни відвідують засідання, висловлюють свою думку і йдуть. Цифрові інструменти забезпечують постійний діалог. Громадяни можуть повертатися на платформи, щоб перевіряти оновлення, голосувати за нові пропозиції або стежити за їх реалізацією. Така постійність сприяє довгостроковій громадянській активності та підзвітності. Платформа Decidim у Барселоні ілюструє це, дозволяючи громадянам відстежувати політичні пропозиції протягом декількох років, від початкового подання до реалізації. Така постійна активність допомагає перетворити участь з одноразової акції на культуру постійної демократичної залученості (Hennen et al., 2020).

3. ОБМЕЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ УЧАСТІ ТА ПОДАЛЬША ПОТРЕБА В ОФЛАЙН- ЗАЛУЧЕННІ

Перспективи цифрової участі є значними, але її **обмеження є не менш важливими**. За останні два десятиліття дослідження показали, що сама по собі **технологія не може вирішити більші виклики демократії**. Неправильно розроблена або впроваджена без врахування контексту, електронна участь може навіть **послабити інклюзивність, легітимність та якість деліберації**. Обмеження цифрової участі підкреслюють, чому офлайн-взаємодія залишається незамінною. **Цифрова нерівність та упередження самовибірки** загрожують інклюзивності; **проблеми довіри та легітимності** послаблюють політичний вплив; **обмеження глибини деліберації** погіршує якість; а **слактивізм (“диванний активізм”)** та **перевантаження зворотним зв'язком** загрожують знеціненню участі. Це не підстава для відмови від цифрових інструментів, а нагадування про те, що їх необхідно розробляти з обережністю та доповнювати аналоговими процесами. Для органів місцевого самоврядування, донорів та НУО головний урок полягає в тому, що **цифрова участь розширює можливості, але не може підмінити символічні, деліберативні функції демократії, які формують довіру та базуються на живій взаємодії**.

3.1. Цифрова нерівність

Попри розповсюдження інтернету, **доступ залишається нерівним у різних регіонах, серед різних груп за рівнем доходів, різного**

віку та освіти. Навіть у розвинених економіках сільські жителі часто не мають швидкісного інтернету, люди похилого віку менш обізнані з цифровими технологіями, а домогосподарства з низьким рівнем доходів мають обмежену кількість пристроїв (van Dijk, 2013). Органи місцевого самоврядування, які покладаються виключно на онлайн-участь, наражаються на **ризик переваги молодого, урбанізованого та технологічно обізнаного населення**, усуваючи тих, хто має менше ресурсів.

Відкритий доступ не обмежується лише питанням підключення до мережі; це також вимагає цифрової грамотності. Громадяни повинні вміти користуватися вебсайтами, розуміти політичні документи та формулювати свої думки в письмовій формі. Не всі мешканці володіють такими навичками. Ван Дейк (2013) зазначає, що цифрова участь може ненавмисно *створити нові бар'єри*, вимагаючи додаткових компетенцій, що виходять за межі традиційного громадянства. Як результат, групи, які вже є **маргіналізованими в офлайн-середовищі**, такі як люди похилого віку або люди з обмеженими мовними навичками, можуть опинитися в ще гіршому становищі онлайн. Це ставить перед політиками питання репрезентативності. Без інклюзивного дизайну та офлайн-альтернатив цифрові ініціативи можуть призвести до **ширшої за кількістю, але вужчої за соціальною різноманітністю участі**.

3.2. Репрезентативність та упередження самовибірки

Інше, пов'язане з цим обмеження стосується того, **хто вирішує брати участь онлайн**. Процеси електронної участі часто є добровільними та самовибірковими, тож залучають громадян, які вже є **політично**

активними, освіченими та залученими (Dahlberg, 2011). Через це можуть виникати викривлення, коли онлайн-відгуки не відображають погляди ширшої спільноти.

Згідно з даними європейських онлайн-консультацій, відповіді надходять переважно від міських жителів та молодих людей (Aichholzer & Strauß, 2016). Так само, відповідно до результатів масових онлайн-консультацій у Латинській Америці, **більшість учасників становили представники середнього класу**, навіть якщо платформи були відкриті для всіх (Hennen et al., 2020). Виникає ризик, що політики **помилково сприймуть “цифрову більшість” за реальну більшість**, надмірно репрезентуючи одні голоси та ігноруючи інші. Натомість офлайн-методи можуть бути розроблені так, щоб гарантувати репрезентативність. Громадські асамблеї або мінігромади (Fishkin, 2011; Gastil & Richards, 2013) використовують **випадкову стратифіковану вибірку, щоб відобразити демографічний склад населення**. Такі підходи забезпечують результати з вищою легітимністю, хоча є дорогими та обмеженими за масштабом. Цей контраст пояснює, чому органи місцевого самоврядування не можуть покладатися виключно на цифрову участь для формування політики.

3.3. Виклики легітимності та довіри

Хоча цифрова участь і сприяє **збільшенню явки, автоматично довіру вона не породжує**. Громадяни та чиновники часто ставлять під сумнів **автентичність та легітимність онлайн-коментарів**. Часом уряди **розцінюють онлайн-платформи як символічні заходи**, а не як канали справжнього впливу (van Dijk, 2010). Цинізм

зростає, коли громадяни бачать, що їхні коментарі ігноруються, а рішення залишаються без змін.

Опитування підкреслюють цю напругу. У Швейцарії учасники визнали зручність онлайн-участі, але все ж вважали офлайн-зустрічі більш безпечними та легітимними (Mertes et al., 2022). Видимість лідерів та символізм особистого діалогу залишаються впливовими.

Рукостискання в ратуші або можливість безпосередньо поставити питання меру свідчать про відповідальність, чого не можуть зробити анонімні коментарі в онлайні.

3.4. Обмеження глибини деліберації

Ще однією суттєвою вадою онлайн-форматів є складність підтримання насичених дискусій. Цифрові форуми часто **сприяють коротким, фрагментарним або поляризованим обмінам думками**. Без голосу, інтонації та мови тіла частіше виникають непорозуміння, а дискусії можуть **переростати в конфлікти** (Dahlberg, 2011).

Офлайн-формати, особливо **за умови професійної фасилітації, дають змогу вести більш обґрунтовану дискусію** та емпатичне слухання. Деліберативні мінігромади, ради районів або громадські семінари створюють простір, де учасники можуть уточнювати позиції, поважно дискутувати між собою та досягати консенсусу. Це не означає, що слід відкидати потенціал онлайн-деліберації. Добре розроблені платформи, такі як Pol.is, продемонстрували здатність структурувати великі обсяги вхідної інформації та визначати точки консенсусу (CrowdLaw for Congress, 2019). Навіть у цих випадках найбільш успішні процеси інтегрують офлайн-дискусії для поглиблення деліберації.

Цифрові інструменти чудово підходять для **відображення загальних тенденцій громадської думки; аналогові засоби залишаються кращими для узгодження розбіжностей та побудови довіри.**

3.5. Слактивізм і перевантаження зворотним зв'язком

Окрім того, доступність онлайн-участі може послабити її значення. Підписання електронної петиції, натискання вподобайки або короткий коментар не потребують особливих зусиль. Хоча такі дії збільшують видиму участь, вони **можуть не відображати глибоку залученість або обґрунтовані уподобання** – це явище іноді називають *слактивізмом* (van Dijk, 2013).

Уряди можуть бути перевантажені значним об'ємом низькоякісного зворотного зв'язку, що перевищує адміністративні можливості. Органам місцевого самоврядування може бути складно опрацьовувати тисячі повторюваних або несуттєвих коментарів, що викликає розчарування як у співробітників, так і у громадян. Без механізмів фільтрування, узагальнення та визначення пріоритетності пропозицій цифрова участь ризикує стати лише **формальною процедурою, а не ефективним інструментом впливу**. Офлайн-участь, хоча і менша за масштабами, зазвичай вимагає більшої залученості. Долучення до засідання або деліберативної робочої групи свідчить про вищу мотивацію і часто призводить до більш змістовних пропозицій.

4. ГІБРИДНІ МОДЕЛІ УЧАСТІ: ПОЄДНАННЯ ЦИФРОВИХ І АНАЛОГОВИХ ФОРМАТІВ

Як зазначалося у попередніх розділах, цифрова та очна участь мають різні демократичні ефекти. Цифрові інструменти покращують доступ, масштаб та швидкість, тоді як аналогові методи забезпечують довіру, легітимність та глибину деліберації. Саме тому не вибір одного з цих підходів, а розробка **гібридних моделей участі**, які стратегічно поєднують ці ефекти є завданням для політиків, органів місцевого самоврядування та міжнародних донорів. Гібридні процеси передбачають, що цифрові та аналогові методи є взаємним доповненням, а не заміною, і що якість участі залежить від послідовності, інтеграції та інституційне зобов'язання.

У цій частині нашої аналітичної записки ми наводимо приклади різних варіантів поєднання цифрової та очної участі у світі.

Таблиця 1. Кейси гібридних форм участі у світі.

Кейс	Цифрова фаза / Функції	Офлайн-фаза / Інтеграція	Результат
vTaiwan (Тайвань)	Громадяни висловлюють свою думку онлайн через Pol.is , погоджуючись або не погоджуючись із твердженнями. Алгоритми групують думки та виділяють сфери консенсусу, створюючи "ландшафт думок".	Зацікавлені сторони (уряд, громадянське суспільство, промисловість) зустрічаються очно , використовуючи карти Pol.is, щоб спрямувати діалог на спірні питання.	Формування рекомендацій на основі консенсусу з таких тем, як регулювання діяльності Uber та електронна комерція алкоголем, деякі з яких були включені до законодавства. Демонстрація цифрової інклюзивності, що сприяє аналоговій легітимності.

Decidim (Барселона)	Відкрита платформа , на якій громадяни пропонують, обговорюють та голосують за ідеї. Всі пропозиції оприлюднюються онлайн для прозорості.	Модуль для зборів дозволяє реєструвати офлайн-засідання на платформі. Протоколи, рішення та результати завантажуються для публічного доступу.	У рамках стратегічного планування тисячі онлайн-пропозицій були доповнені результатами зборів громад. Результати були включені до остаточних документів щодо політик . Ілюструє, як уникнути фрагментації, об'єднавши онлайн- та офлайн ввідні.
Consul (Мадрид)	Громадяни пропонують проекти, голосують за розподіл коштів бюджету та коментують нормативні акти через платформу.	Результати очних зустрічей та воркшопів у громадах вносяться до системи працівниками муніципалітету.	Інтегрує онлайн- та офлайн-дані в єдиний потік, запобігаючи “подвійним каналам”. Використовується у понад 100 містах по всьому світу, що свідчить про гнучкість гібридної моделі.

5. НАСТАНОВИ ЩОДО ПОЛІТИК ДЛЯ ГІБРИДНОЇ МОДЕЛІ

На основі нашого аналізу ми радимо органам влади, організаціям громадянського суспільства та міжнародним проектам розвитку врахувати такі принципи розробки гібридних офлайн- та онлайн демократичних процесів:

01 Цілеспрямоване визначення пріоритетів:

використовуйте цифрові інструменти для забезпечення інклюзивності, прозорості та формування порядку денного; використовуйте офлайн-форуми для обговорення, зміцнення довіри та досягнення консенсусу.

02 Спільне створення за участю багатьох зацікавлених сторін:

розробляючи демократичну ініціативу, подбайте про те, щоб вона була результатом спільних зусиль органів влади, організацій громадянського суспільства та міжнародних проектів з розвитку – такий досвід співпраці повинен підвищити якість ініціативи та зміцнити довіру до неї.

03 Інтеграція, а не дублювання:

забезпечте, щоб результати офлайн-діяльності надходили на цифрові платформи та навпаки, уникаючи фрагментації процесів.

04 Доступність та інклюзивність:

забезпечте кілька точок входу (онлайн-портали, участь за допомогою SMS, очні зустрічі та друковані форми) щоб усі групи могли взяти участь.

05 Ідентифікація та кібербезпека:

знайдіть правильний баланс між передовими методами аутентифікації та заходами кібербезпеки з одного боку та мінімалістичним і зручним користувацьким досвідом з іншого.

06 Прозорість та зворотний зв'язок:

оприлюднюйте як цифрові, так і аналогові вхідні дані, повідомляйте про прогрес і демонструйте громадянам, як вони впливають на рішення.

07 Експериментальний підхід:

будьте готові вислухати зворотний зв'язок, вчитися на помилках і переглядати дизайн процесу спільного формування політики в ітеративному режимі.

08 Розвиток потенціалу:

інвестуйте в цифрову грамотність та навички фасилітації, щоб забезпечити ефективне функціонування обох форматів.

09 Підвищення обізнаності:

запуск широких комунікаційних кампаній, що поєднують просування через веб та соціальні мережі з візуальним промо в адміністративних центрах обслуговування.

10 Інституційне зобов'язання:

забезпечити політичну волю до дій за пропозиціями громадян, виводячи цифрову та очну участь за межі символічних заходів і перетворюючи їх на ініціативи, що дійсно розширюють можливості громадян.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

Aichholzer, G., Kubicek, H., & Torres, L. (2016). *Evaluating e-participation: Frameworks, practice, evidence*. Springer.

Aichholzer, G., & Strauß, S. (2016). Electronic participation in Europe. In S. Aichholzer, H. Kubicek, & W. Hennen (Eds.), *Electronic democracy in Europe: Prospects and challenges of e-publics, e-participation and e-voting* (pp. 55–72). Springer.

CrowdLaw for Congress. (2019). *vTaiwan: Public participation methods*. The GovLab.

Dahlberg, L. (2011). Re-constructing digital democracy: An outline of four positions. *New Media & Society*, 13(6), 855–872.

Fishkin, J. S. (2011). *When the people speak: Deliberative democracy and public consultation*. Oxford University Press.

Fuller, R. (2023). *Principles of digital democracy: Theory and case studies*. De Gruyter.

Garry, J., Pow, J., Coakley, J., Farrell, D. M., O’Leary, B., & Tilley, J. (2022). The perception of the legitimacy of citizens’ assemblies in deeply divided places: Evidence of public and elite opinion from consociational Northern Ireland. *Government and Opposition*, 57(3), 532–551.

Gastil, J., & Richards, R. (2013). Making direct democracy deliberative through random assemblies. *Politics & Society*, 41(2), 253–282.

Hennen, L., van Keulen, I., Korthagen, I., Aichholzer, G., Lindner, R., & Nielsen, R. Ø. (2020). *European e-democracy in practice*. Springer.

Le Blanc, D. (2020). *E-participation: A quick overview of recent qualitative trends*. United Nations Department of Economic and Social Affairs.

Lindner, R., Aichholzer, G., & Hennen, L. (2016). *Electronic democracy in Europe: Prospects and challenges of e-publics, e-participation and e-voting*. Springer.

Macintosh, A. (2004). Characterizing e-participation in policy-making. In *Proceedings of the 37th Annual Hawaii International Conference on System Sciences* (pp. 1–10). IEEE.

Mertes, A., Fischer, D., Schmid, C., Meyer, H., & Stokman, I. (2022). The perceived advantages of e-participation and its impact on citizens' willingness to engage. *Swiss Yearbook of Administrative Sciences*, 13(1), 131–148.

People Powered. (2022). *Guide to digital participation platforms*. People Powered.

Postill, J. (2018). *The rise of nerd politics: Digital activism and political change*. Pluto Press.

Tomini, L., & Sandri, G. (Eds.). (2018). *Challenges of democracy in the 21st century: Concepts, methods, causality and the quality of democracy*. Routledge.

Townley, C., & Koop, C. (2024). Exploring the potential and limits of digital tools for inclusive regulatory engagement with citizens. *Government Information Quarterly*, 41(1), 101901.

United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2014). *United Nations e-government survey 2014: E-government for the future we want*. United Nations.

United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2024). *United Nations e-government survey 2024: Governing in the digital era for sustainable development*. United Nations.

van Dijk, J. A. G. M. (2010). *Participation in policy making*. European Commission.

van Dijk, J. A. G. M. (2013). Digital democracy: Vision and reality. In I. Snellen & W. van de Donk (Eds.), *Public administration in the information age: Revisited* (pp. 49–62). IOS Press.

Wetherall-Grujić, G. (2024, July 22). Participatory budgets alone aren't enough. *Democracy Technologies*.

